

JOSEPH RATZINGER/BENEDIKT XVI.

Teološki komentar k fatimski skrivnosti

Kdor pozorno bere besedilo tako imenovane tretje fatimske »skrivnosti«, ki je po naročilu svetega očeta tukaj prvič dobesedno objavljeno, bo po vseh predhodnih spekulacijah verjetno razočaran ali začuden. Nobenih velikih skrivnosti ne odkrije; zagrinjalo prihodnosti se ni pretrgalo. Vidimo Cerkev mučencev pravkar minulega stoletja, povzeto v težko razložljivi simbolični govorici. Ali je to tisto, kar je Gospodova Mati hotela povedati krščanstvu, človeštvu v času velikih vprašanj in stisk? Ali nam to pomaga na začetku novega tisočletja? Ali pa gre morda le za odslikave notranjega sveta otrok, ki so odraščali v okolju globlje pobožnosti, hkrati pa so jih tudi pretresale grozeče nevihte njihovega časa? Kako naj razumemo videnje, kaj naj si mislimo o njem?

Javno razodetje in privatna razodetja - njihovo teološko mesto

Preden se lotimo poskusa interpretacije, katere bistvene črte najdemo v nagovoru, ki ga je imel kardinal Sodano 13. maja leta 2000 ob koncu evharističnega slavlja v Fatimi, ki mu je predsedoval sveti oče, so potrebna nekatera načelna pojasnila glede načina, kako naj po nauku Cerkve razumemo znotraj življenja vere takšne pojave, kakršen je Fatima. Nauk Cerkve razlikuje med »javnim razodetjem« in »privatnimi (zasebnimi) razodetji«. Med obema

Kardinal Joseph Ratzinger, prefekt Kongregacije za nauk vere, Teološki komentar k fatimski skrivnosti, v: Fatimsko sporočilo, Družina, Ljubljana 2000, 27–38. – Prevod Marija Weiskirchen. Jezikovni pregled Anton Strle.

svarnostima ni razlika le v stopnji, marveč v bistvu. Beseda »javno razodetje« označuje vsemu človeštvu namenjeno božje razodevanje, ki je ohranjeno v dvodelnem Svetem pismu, ki sestoji iz Stare in Nove zaveze. »Razodetje« se imenuje zato, ker se je Bog v njem korak za korakom dajal spoznati ljudem, vse do tiste točke, ko je on sam postal človek, da bi v svojem učlovečenem Sinu Jezusu Kristusu ves svet pritegnil k sebi in ga zedinil s seboj. Ne gre torej za razumska sporočila, marveč za življenjski proces, v katerem se Bog približa človeku; v tem procesu se potem seveda razlikujejo tudi takšne vsebine, ki so zanimive za razum in za umevanje skrivnosti Boga samega. Proces se nanaša na celotnega človeka in tako tudi na razum, toda ne zgolj nanj. Ker je Bog samo eden, je ena in edina tudi zgodovina, ki jo doživlja s človeštvom, ki velja za vse čase in ki je dosegla svojo izpolnitev v življenju, smrti in vstajenju Jezusa Kristusa. V Kristusu je Bog povedal vse, namreč samega sebe, in zato se je razodetje končalo z uresničitvijo Kristusove skrivnosti, ki je oblikovana v Novi zavezi. Da bi razložil to dokončnost in popolnost razodetja, navaja Katekizem katoliške Cerkve besedilo sv. Janeza od Križa: »Ko nam je dal svojega Sina, ki je njegova Beseda, njegova edina Beseda, nam je v njej vse skupaj in obenem razodel in nima več ničesar povedati ...; kar je namreč prej razodeval po prerokih v odlomkih, je nato razodel v celoti, ko nam je dal svojega Sina, ki je vse. Kdor bi zdaj hotel vpraševati Boga in dobiti od njega videnje ali razodetje, ne bi ravnal samo nespametno, ampak tudi žaljivo, ker ne bi upiral svojih oči edinole v Kristusa, ampak bi želel kaj drugačenga in novega« (KKC 65, Carm. 2,22).

Dejstvo, da se edino božje razodetje, namenjeno vsem ljudem, končuje s Kristusom in s pričevanjem o njem v knjigah Nove zaveze, zavezuje Cerkev k enkratnemu dogodku svete zgodovine in k svetopisemski besedi, ki jo ta dogodek vsebuje in razlaga, kar pa ne pomeni, da more Cerkev zdaj gledati le na preteklost in da je tako obsojena na nerodovitno ponavljanje. Katekizem katoliške Cerkve pravi k temu: »... Čeprav je razodetje dovršeno, še ni v celoti razloženo: krščanski veri ostane naloga, da v potekanju stoletij

postopoma dojema ves njegov pomen in daljnosežnost« (KKC 66). Oba vidika: povezanost z enkratnim in napredovanje njegovega razumevanja, sta zelo lepo razložena v Gospodovem poslovilnem govoru, ko poslavljajoči se Jezus reče učencem: »Še mnogo vam imam povedati, a zdaj bi še ne mogli nositi. Ko pa pride on, Duh resnice, vas bo vodil k popolni resnici; ne bo namreč govoril sam od sebe ... On bo poveljčal mene, ker bo jemal iz mojega in oznanjal vam« (Jn 16,12-14). Tako po eni strani Duh vodi in odpira spoznanje, za čigar težo poprej ni bilo dovolj predpostavk - to je vedno nedokončana širina in globina krščanske vere. Po drugi strani je to vodenje »jemanje« iz zaklada Jezusa Kristusa samega, čigar neizčrpana globina se razodeva v tem vodenju. Katekizem navaja k temu globoko besedo papeža Gregorja Velikega: »Božje besede rastejo skupaj z njim, ki jih bere« (KKC 94, Sv. Gregor Veliki, hom. Ez. 1,7,8). Drugi vatikanski koncil pozna tri temeljne poti, po katerih se v Cerkvi uresničuje vodstvo Svetega Duha in s tem »rast božje besede«: Uresničuje se po preudarjanju in preučevanju vernikov, ki to premišlujejo v svojem srcu, po notranjem uvidevanju duhovnih stvarnosti, kakršnega dobivajo iz izkustva, in po oznanjevanju tistih, »ki so s škofovskim nasledstvom prejeli zanesljivo karizmo resnice« (BR 8).

Na tem mestu je zdaj mogoče pravilno uvrstiti pojem »privatnega razodetja«, ki se nanaša na vsa videnja in razodetja po sklepu Nove zaveze; gre torej za kategorijo, znotraj katere moramo umestiti fatimsko sporočilo. Tudi k temu poslušajmo najprej Katekizem katoliške Cerkve: »V potekanju stoletij so obstajala tako imenovana ,zasebna razodetja', ki je nekatera izmed njih cerkvena oblast priznala ... Njihova vloga ni ,izboljšati' ali ,dopolniti' dokončno Kristusovo razodetje, temveč pomagati, da bi v določeni dobi zgodovine polneje živeli iz njega« (KKC 67). Jasno je dvoje:

1. Avtoriteta privatnih razodetij se bistveno razlikuje od avtoritete javnega razodetja: To zahteva našo vero, kajti v njem nam po človeški besedi in po posredovanju živega občestva Cerkve govori Bog sam. Vera v Boga in v njegovo besedo se razlikuje od vsakršne druge človeške vere, upanja, mišljenja. Gotovost, da Bog govori, mi

daje gotovost, da se srečujem s samo Resnico, in s tem gotovost, ki je ne moremo najti v nobeni drugi človeški obliki spoznanja. To je gotovost, na katero gradim svoje življenje in kateri zaupam v svojem umiranju.

2. Privatno razodetje je pomoč tej veri. Kot verodostojno se izkazuje naravnost v tem, da me usmerja na eno, javno razodetje. Kardinal Prosper Lambertini, poznejši papež Benedikt XIV., pravi k temu v svojem klasičnem, že normativnem traktatu o razglasitvah za blažene in svetnike: »Privolitev katoliške vere privatnim razodetjem v tem smislu ni dolgovana, in tudi ni mogoča. Ta razodetja terjajo mnogo bolj privolitev človeške vere po merilih pameti, ki nam jih predstavljajo kot verjetna in verodostojna«. Flamski teolog. E. Dhanis, izvrstni poznavalec te materije, povzemajoč ugotavlja, da cerkvena odobritev privatnega razodetja obsega tri prvine: dotično sporočilo ne vsebuje ničesar, kar nasprotuje veri in zdravi morali; dovoljeno ga je objaviti, in verujoči so pooblašteni, da mu po pametni presoji privolijo (*Sguardo su Fatima e bilancio di una discussione*, v: *La Civiltà cattolica* 104, 1953 II. 392-406, tu 397). Takšno sporočilo more biti dragocena pomoč, da bi v vsakokratni sedanji uri bolje razumeli in živeli evangelij; zato naj ga ne odrivamo na stran brez spoštovanja. Je pomoč, ki nam je ponujena, ki pa je nismo prisiljeni uporabiti.

Merilo za resničnost in vrednost kakšnega privatnega razodetja je potemtakem njegova podreditev Kristusu samemu. Če nas odvrta od njega, če se osamosvoji ali se izkazuje celo kot nekakšen drugi in boljši red, in kot pomembnejši od evangelija, tedaj gotovo ne prihaja od Svetega Duha, ki nas vodi v evangelij, in ne iz njega. To ne izključuje, da neko privatno razodetje postavlja nove vidike, da vzpostavlja nove načine pobožnosti ali pogloblja in razširja stare. Pri vsem tem mora marveč iti za to, da hrani vero, upanje in ljubezen, ki so stalna pot odrešenja za vse. Dodati moremo še to, da privatna razodetja pogosto prihajajo prvenstveno iz ljudske pobožnosti in nanjo delujejo ter ji dajejo nove impulze in odpirajo nove oblike. To ne izključuje, da delujejo tudi na liturgijo samo, kakor kažeta na primer praznik

Svetega Rešnjega telesa ali Jezusovega srca. V določenem pogledu se v odnosu med liturgijo in ljudsko pobožnostjo odslkava odnos med razodetjem in privatnimi razodetji: liturgija je merilo, je neposredno iz evangelija nahranjeni izraz življenja Cerkve v celoti. Ljudska pobožnost pomeni, da se vera ukorenini v srcih posameznega ljudstva, tako da ga ponese v svet vsakdanjika. Ljudska pobožnost je prva in temeljna oblika »inkulturacije« vere, ki mora vedno znova pustiti, da jo ureja in vodi navodilo liturgije, toda obratno jo s strani srca oplaja.

S tem smo že prešli od prejšnjih negativnih omejitev, ki so bile najprej potrebne, k pozitivni določitvi privatnega razodetja: Kako ga moremo biblično pravilno umestiti? Kaj je njegova teološka kategorija? Zdi se mi, da nam najstarejše ohranjeno Pavlovo pismo, najstarejše pismo Nove zaveze sploh, Prvo pismo Tesaloničanom, kaže smer. Tukaj apostol pravi: »Duha ne ugašajte, prerokovanja ne zaničujte, vse preskušajte, in kar je dobro, ohranite« (5,19-21). V vseh časih je Cerkvi dana karizma preroštva, ki mora biti preizkušena, ki pa je tudi ne smemo zaničevati. Ob tem moramo premisliti, da preroštvo v bibličnem smislu ne pomeni vedeževanja, marveč razlaganje božje volje za sedanost, ki kaže tudi pravilno pot v prihodnost. Vedeževalec odgovarja na radovednost razuma, ki hoče odtrgati zagrinjalo prihodnosti; prerok se srečuje s slepoto volje in mišljenja in razlaga božjo voljo kot pravico in kažipot za sedanost. Moment napovedi prihodnjega je pri tem drugoten. Bistveno je posedanjenje edinega razodetja, ki me zadeva v globini: preroška beseda je opomin ali tudi tolažba ali oboje skupaj. V tem pogledu moremo karizmo preroštva povezovati s kategorijo »znamenja časa«, ki jo poudarja drugi vatikanski koncil: »... Obličje zemlje in neba znate presojati; kako, da tega časa ne presodite?« (Lk 12. 56). Med »znamenji časa« moramo v tej Jezusovi besedi videti njegovo lastno pot, njega samega. Razlagati znamenja časa v luči vere pomeni, spoznati Kristusovo navzočnost v vsakem času. V privatnih razodetjih, ki jih je Cerkev potrdila - torej tudi v Fatimi - gre za to: pomagajo naj nam razumeti znamenja časa in nanje v veri prav odgovoriti.

Antropološka zgradba privatnih razodetij

Ko smo s temi premišljevanji skušali najti teološko umestitev privatnih razodetij, moramo zdaj, preden poskusimo razložiti fatimsko sporočilo, kratko tudi nekoliko osvetliti njegov antropološki (psihološki) značaj. Teološka antropologija v tej zvezi razlikuje tri načine zaznavanja ali »gledanja«: gledanje s čuti, torej zunanje telesno zaznavanje; notranje zaznavanje in duševno gledanje (*visio sensibilis - imaginativa - intellectualis*). Jasno je, da pri videnjih kot so Lurd, Fatima itn. ne gre za navadna zunanja čutna zaznavanja: videne podobe in liki niso zunanje navzoči v prostoru, kakor je na primer tu drevo ali hiša. To je očitno na primer pri videnju pekla ali tudi pri videnju, ki je opisano v tretji skrivnosti, zlahka pa se to pokaže tudi pri drugih videnjih, posebno, ker niso vsi navzoči imeli videnja, marveč samo »vidci«. Prav tako je jasno, da ne gre za brezlično intelektualno »gledanje«, kakor se zgodi pri visokih stopnjah mistike. Tako gre za srednjo kategorijo, notranje zaznavanje, ki ima za vidca vsekakor moč navzočnosti, ki je zanj enako zunanjemu čutnemu prikazanju.

Gledati od znotraj ne pomeni, da gre za fantazijo, ki bi bila izraz subjektivnega umišljanja. Mnogo bolj pomeni, da se duše dotakne utrip realne, četudi nadčutne resničnosti in more videti nečutno, kar je čutom nevidnega - videnje z »notranjimi čuti«. Gre za prave »predmete«, ki se dotikajo duše, čeprav ne pripadajo našemu navadnemu čutnemu svetu. Zato se zahteva notranja čuječnost srca, ki pa je zaradi pritiska mogočnih zunanjih resničnosti ter slik in misli, ki napolnjujejo dušo, največkrat ni. Človek je voden ven iz zgolj zunanjega, in globlje razsežnosti resničnosti se ga dotaknejo in se mu prikažejo kot vidne. Morda od tu celo razumemo, zakaj so ravno otroci privilegirani prejemniki takšnih prikazanj: Duša še ni pokvarjena, notranja sposobnost zaznavanja še ni prizadeta. »Iz ust otrok in dojenčev si sebi napravil hvalo«, odgovarja Jezus z besedo Psalma (Ps 8,3) na kritiko velikih duhovnikov in starešin, ki otroško vzklikanje »hozana!« pojmujejo kot neprimerno (Mt 21,16).

Rekli smo, da notranje gledanje ni fantazija, marveč resnična in posebna oblika zaznavanja. Toda s seboj prinaša tudi omejitve. Že pri zunanjem gledanju je vedno udeležen tudi subjektivni dejavnik: nikoli ne vidimo čistega predmeta, marveč prihaja k nam skozi filter naših čutov, ki ga morajo prevesti. To je še razločnejše pri gledanju od znotraj, predvsem tedaj, ko gre za resničnosti, ki po sebi prestopajo naš horizont. Subjekt, gledajoči, bo še močnejše vpleten. Vidi s svojimi možnostmi, z zanj dostopnimi načini predstav in spoznanja. V notranjem gledanju je še veliko več postopka prevajanja kot v zunanjem, tako da je subjekt v upodabljanju tega, kar se kaže, bistveno soudeležen. Podoba lahko pride samo po njegovih merilih in njegovih zmožnostih. Zato takšna gledanja niso nikdar čiste »fotografije« onstranstva, marveč nosijo na sebi tudi možnosti in meje zaznavajočega subjekta.

To je mogoče pokazati na vseh velikih videnjih pri svetnikih; to seveda velja tudi za videnja fatimskih otrok. Podobe, ki jih opisujejo, nikakor niso zgolj izraz njihove fantazije, marveč sad resničnega zaznavanja od zgoraj in od znotraj, toda tudi si jih ne smemo predstavljati tako, da bi bilo za trenutek odgrnjeno zagrinjalo z onstranstva, in bi se nebesa prikazala v svojem čistem biti-na-sebi, kakor upamo, da jih bomo nekoč gledali v dokončnem združenju z Bogom. Podobe so mnogo bolj tako rekoč sestavljene skupaj iz od zgoraj prihajajoče spodbude in iz za to danih možnosti zaznavajočega subjekta, se pravi otrok. Zato je govorica podob teh videnj simbolna govorica. Kardinal Sodano k temu pravi: »... Ne opisujejo podrobnosti prihodnjih dogodkov v fotografskem smislu, marveč na skupnem ozadju zgoščeno povzemajo dejstva, ki se raztezajo v časovno nedoločenem zaporedju in trajanju.« To povzemanje časov in prostorov v eno samo podobo je tipično za takšna videnja, ki jih moremo največkrat razvozlati šele, če se ozremo nazaj. Ni potrebno, da vsaka prvina podobe pomeni nekaj konkretno zgodovinskega. Velja videnje kot celota in podrobnosti je treba razvrstiti iz celote podob. Kaj je sredina posamezne podobe, se nazadnje razkrije iz tega, kar je sredina krščanskega »preroštva« sploh: Sredina je tu, kjer videnje postane klic in vodi k božji volji.

Poskus razlage fatimske »skrivnosti«

V literaturi sta prvi in drugi del fatimske skrivnosti že toliko diskutirana, da ju tukaj ni potrebno ponovno razlagati. Na kratko bi rad samo opozoril na najpomembnejšo točko. Otroci so za strašni trenutek doživeli videnje pekla. In povedano jim je, zakaj so bili izpostavljeni temu trenutku: »per salvarle« – da bi kazali pot rešitve. Na misel nam pride beseda iz prvega Petrovega pisma: »Namen vaše vere je zveličanje duš« (1,9). Kot pot za to bo – za ljudi iz anglosaškega in nemškega kulturnega področja presenetljivo – podano češčenje Brezmadežnega Marijinega srca. Za pravilno razumevanje mora tu zadoščati le kratko navodilo: v bibličnem jeziku pomeni »srce« središče človeške eksistence, sotočje razuma, volje, duše in čutov, v katerem najde človek svojo enost in svojo notranjo smer. »Brezmadežno srce« je po Mt 5,8 srce, ki je povsem doseglo notranjo edinost z Bogom in zato »gleda Boga«. »Devozione« (češčenje) Brezmadežnega Marijinega srca je zatorej približanje tej naravnosti srca, ki v »Fiat« – zgodi se tvoja volja – postane oblikujoča sredina celotne eksistence. Če bi kdo hotel ugovarjati, da ne smemo nobenega človeka postavljati med nas in Kristusa, moramo spomniti na to, da se Pavel ne sramuje reči svoji skupnosti: Posnemajte mene (1 Kor 4,16; Fil 3,17; 1 Tes 1,6; 2 Tes 3,7,9). Na apostolu morejo konkretno razbrati, kaj pomeni hoja za Kristusom. Od koga pa bi se preko vseh časov mogli tega bolje naučiti kakor od Gospodove Matere?

Tako končno pridemo do tukaj prvič neskrajšano objavljene tretjega dela fatimske skrivnosti. Kakor izhaja iz razpoložljive dokumentacije, je bila razlaga, ki jo je ponudil kardinal Sodano v svojem govoru 13. maja, najprej predložena osebno sestri Luciji. Sestra Lucija je k temu najprej pripomnila, da je bilo njej dano videnje, ne pa njegova razlaga. Razlaga ne pripada vidcu, marveč Cerkvi. Po branju besedila pa je rekla, da ta interpretacija ustreza temu, kar je izkusila in da jo s svoje strani priznava kot primerno. V nadaljnjem zato lahko le še poskusimo utemeljiti in poglobiti to razlago z do zdaj razvitimi merili.

Kakor smo kot ključno besedo prve in druge skrivnosti spoznali »salvare le anime« (rešiti duše), tako je ključna beseda te skrivnosti trikratni klic: »Penitenza, Penitenza, Penitenza« (pokora, pokora, pokora)! To nas spominja na začetek evangelija: »Spokorite se in verujte evangeliju« (Mr 1,15). Razumeti znamenja časa pomeni: Razumeti nujnost pokore - spreobrnjenja - vere. To je pravilni odgovor na zgodovinski trenutek, ki ga obkrožajo velike nevarnosti, ki so orisane v naslednjih slikah. Na tem mestu smem vplesti svoj osebni spomin: v nekem pogovoru z menoj mi je sestra Lucija rekla, da ji je vedno bolj jasno, da je cilj vsega prikazanja bolj uvajati v vero, upanje in ljubezen - vse drugo je le vodilo k temu.

Preidimo zdaj bližje na posamezne podobe. Angel z ognjenim mečem na levi strani božje Matere spominja na podobne slike skrivnega Razodetja. Predstavlja grožnjo sodbe, pod katero stoji svet. Da bi lahko zgorel v ognjenem morju, se nam danes nikakor ne zdi nič več kot gola fantazija: človek sam je s svojimi iznajdbami pripravil plameneči meč. Videnje nato prikazuje protimoč oblasti uničenja – sijaj Božje Matere, in nekako iz njega izhajajoči klic k pokori. S tem je upoštevana človekova svoboda: prihodnost nikakor ni neodvisno določena, in podoba, ki so jo videli otroci, ni vnaprej posneti film o prihodnjem, pri čemer ne bi mogli ničesar več spremeniti. Celotno videnje je samo v tem, da bi spravilo na plano svobodo in jo obrnilo v pozitivno. Kajti smisel videnja ni pokazati film o nespremenljivo fiksirani prihodnosti. Njegov smisel je ravno obratno, mobilizirati moči za spremembe k dobremu. Zato so povsem zgrešene fatalistične razlage skrivnosti, ki na primer govorijo, da je bil atentator 13. maja 1981 orodje v božjem načrtu, ki ga je vodila božja previdnost in da zato ni mogel svobodno delovati, ali podobne ideje, ki krožijo. Videnje mnogo bolj govori o ogroženosti in o poti rešitve.

Naslednji stavki besedila ponovno osvetlijo slikoviti značaj videnja: Bog ostane neizmerljivi in vse naše gledanje presegajoča luč. Ljudje se prikažejo kakor v ogledalu. To notranjo omejitev videnja, katerega meje so tu nazorno prikazane, moramo vedno ohraniti. Prihodnje se pokaže le »v ogledalu in v prisposodbi« (prim. 1 Kor

13,12). Obrnimo se zdaj k posameznim slikam, ki sledijo v besedilu skrivnosti. Kraj dogajanja je opisan s tremi simboli: strma gora, napol v razvalinah ležeče veliko mesto in končno mogočni križ iz neobdelanih kosov. Gora in mesto simbolizirata kraje človeške zgodovine: zgodovina kot utrudljivo vzpenjanje v višino, zgodovina kot kraj človeške graditve in skupnega življenja ter hkrati kot kraj uničenj, v katerih človek uničuje svoje lastno delo. Mesto je lahko kraj skupnosti in napredka, toda tudi kraj ogroženosti in zunanje nevarnosti. Na gori stoji križ – cilj in orientacijska točka zgodovine. V križu je uničenje preoblikovano v rešitev; stoji kot znamenje zgodovinske stiske in kot obljuba nad njo.

Nato se prikažejo človeške osebe: belo oblečeni škof («domnevali smo, da je bil to sveti oče»), drugi škofje, duhovniki, redovniki in končno možje in žene vseh razredov in stanov. Papež gre očitno pred njimi, tresoč se in trpeč spričo vse groze, ki ga obdaja. Ne le hiše mesta ležijo delno v razvalinah – njegova pot vodi mimo trupel ubitih. Pot Cerkve je tako orisana kakor Križev pot, kakor pot v čas nasilja, uničenj in preganjanj. V tej podobi smemo videti odslkavo zgodovine celega stoletja. Kakor so kraji zemlje v obeh podobah gore in mesta videni skupaj in so usmerjeni na križ, tako so tudi časi potegnjeni skupaj: v videnju moremo spoznati minulo stoletje kot stoletje mučencev, kot stoletje trpljenja in preganjanj Cerkve, kot stoletje svetovnih vojn in mnogih lokalnih vojn, ki so izpolnile celotno drugo polovico stoletja in ustvarile nove oblike grozodejstev. V »ogledalu« tega stoletja vidimo iti mimo mučeniške priče desetletij. Zdi se primerno, da tukaj navedemo stavek iz pisma, ki ga je sestra Lucija 12. maja 1982 napisala svetemu očetu: »Tretji del skrivnosti se nanaša na besede Naše Ljube Gospe: ‚Če ne, bo (Rusija) razširila svoje zmote po svetu in povzročila vojne in preganjanja Cerkve. Dobri bodo mučeni, sveti oče bo moral veliko trpeti, razni narodi bodo izničeni.«

V Križevem potu stoletja igra papeževa figura posebno vlogo. V njegovem napornem vzpenjanju na goro smemo mirno videti več papežev v povzetku, ki so začeni s Pijem X. do sedanjega papeža sonosili trpljenje stoletja in so si prizadevali hoditi kot prvi po

poti, ki vodi h križu. Na poti mučencev je v videnju umorjen tudi papež. Ali ni moral sveti oče, ko si je po atentatu 13. maja 1981 pustil prebrati besedilo tretje skrivnosti, v tem spoznati svojo lastno usodo? Bil je zelo blizu na meji smrti. Sam je svojo rešitev razložil z naslednjimi besedami: »... materinska roka je vodila pot krogle in je papežu, ki se je dvobojeval s smrtjo, dovolila, da obstane na pragu smrti« (13. maja 1994). Da je »mano materna« (materinska roka) le drugače vodila smrtno kroglo, še enkrat pokaže, da ni nobene nespremenljive usode, da sta vera in molitev moči, ki moreta poseči v zgodovino in da je na koncu molitev močnejša kakor naboji, in vera mogočnejša kakor razdeljenosti.

Konec skrivnosti spominja na slike, ki jih je Lucija videla v pobožnih knjigah; njihova vsebina črpa iz antičnega razumevanja vere. To je tolažljiva slika, ki hoče zgodovino krvi in solza napraviti prozorno za ozdravljajočo božjo moč. Pod prečnicama križa angela zajemata kri mučencev in z njo zalivata duše, ki se odpravijo na pot k Bogu. Kristusova kri in kri mučencev sta tu videni skupaj: kri mučencev teče iz prečnic križa. Njihovo mučeništvo spada h Kristusovemu trpljenju, in je z njim postalo eno. Za Kristusovo telo dopolnjujejo, kar primanjkuje njegovim bridkostim (Kol 1,24). Njihovo življenje samo je postalo evharistija, vstopilo je v skrivnost umrlega pšeničnega zrna in je deležno njegove rodovitnosti. Kri mučencev je seme krščanske eksistence, je rekel Tertulijan. Kakor je Cerkev izšla iz Kristusove smrti, iz njegove prebodene strani, tako je umiranje pričevalcev rodovitno za nadaljnje življenje Cerkve. Na začetku tako utesnjujoče videnje tretje skrivnosti se torej konča s podobo upanja: nobeno trpljenje ni zaman, in ravno trpeča Cerkev, Cerkev mučencev, postane kažipot človekovemu iskanju Boga. V dobrih božjih rokah ne počivajo le trpeči kakor Lazar, ki je našel največjo tolažbo in ki skrivnostno predstavlja Kristusa, ki je hotel biti ubogi Lazar za nas; več kot to: iz trpljenja pričevalcev prihaja moč očiščenja in prenove, ker je ponavzočenje Kristusovega lastnega trpljenja in podaja naprej njegovo zdravilno delovanje v sedanost.

S tem smo prišli do zadnjega vprašanja: Kaj naj fatimska skrivnost kot celota (v svojih treh delih) pomeni? Kaj nam pove?

Najprej moramo s kardinalom Sodanom ugotoviti, da »...dogodki, na katere se nanaša tretji del fatimske skrivnosti, vendarle pripadajo preteklosti...«. Kolikor so prikazani posamezni dogodki, pripadajo preteklosti: Kdor je čakal na vznemirjajoča apokaliptična odkritja glede konca sveta ali glede nadaljnjega poteka zgodovine, mora biti razočaran. Takšnih pomirjenj naše radovednosti nam Fatima ne ponuja, kakor že krščanska vera sploh noče in ne more biti hrana za našo radovednost. Kaj ostane, smo videli že na začetku naših premišljevanj o besedilu skrivnosti: vodenje k molitvi kot poti »rešitve duš« in v enakem smislu navodilo za pokoro in spreobrnjenje.

Ob koncu bi se rad lotil še po pravici slavne besede te skrivnosti: »Moje brezmadežno srce bo zmagalo«. Kaj to pomeni? Za Boga odprto, po gledanju nanj očiščeno srce je močnejše kot puške in orožje vseh vrst. Marijin »fiat«, beseda njenega srca, je obrnila svetovno zgodovino, ker je dopustila Odrešeniku priti na ta svet – ker je v prostoru te privolitve Bog mogel postati človek in zdaj večno ostane. Zlo ima moč v svetu, to vedno znova vidimo in izkušamo, ima moč, ker se naša svoboda vedno znova pusti odtrgati od Boga. Toda odkar ima Bog sam človeško srce, nima svoboda za zlo nič več zadnje besede. Od tedaj velja: »Na svetu boste imeli stisko, toda zaupajte, jaz sem svet premagal« (Jn 16,33). Fatimsko sporočilo nas vabi, naj se zaupamo tej obljubi.